

RECENZJA

Sign Bilingualism: Language development, interaction, and maintenance in sign language contact situations, Carolina Plaza-Pust, Esperanza Morales-López (red.), John Benjamins Publishing Company Amsterdam/Philadelphia, (2008),

JUSTYNA KOTOWICZ

Instytut Pedagogiki
Uniwersytet Jagielloński
Kraków

JOHN BENJAMINS

Publishing Company
Amsterdam/Philadelphia (2008)

W opublikowanej w 2008 książce *Sign Bilingualism: Language development, interaction, and maintenance in sign language contact situations* (Migowa dwujęzyczność: rozwój języka, interakcje oraz utrzymanie tożsamości kulturowej w sytuacji kontaktu z językiem migowym) autorzy podejmują temat bimodalnej dwujęzyczności¹ obejmującej znajomość języka migowego oraz języka fonicznego/języka pisanego. Książka została przygotowana pod redakcją Esperanzy Morales-López, profesor lingwistyki z Uniwersytetu w A Coruña, oraz Careliny Plaza-Pust, doktor lingwistyki z Uniwersytetu Goethego we Frankfurcie nad Menem. Recenzowana pozycja jest zbiorem artykułów naukowców, głównie zajmujących się językoznawstwem migowym, jednakże wśród autorów znaleźli się również psycholinguści, pedagodzy oraz logopeda; wszystkim specjalistom bliskie są zagadnienia związane z językiem migowym lub ze środowiskiem Głuchych². Wielokulturowe spojrzenie na sytuację językową, edukacyjną, społeczną i polityczną mniejszości Głuchych możliwe jest dzięki temu, że badacze i praktycy pocho-

dzą z wielu krajów (Argentyna, Australia, Austria, Hiszpania, Holandia, Kanada, Niemcy, Szwajcaria, Włochy) i prezentują różnorodne perspektywy oraz doświadczenia. Autorzy analizują bimodalną dwujęzyczność Głuchych jako zjawisko językowe, socjologiczne oraz społeczne, które jakościowo i ilościowo różni się od wykorzystywania dwóch lub większej ilości języków fonicznych. Redaktorzy podkreślają, że książka ma do spełnienia dwa zadania. Po pierwsze, recenzowana pozycja jest próbą przedstawienia komunikacji pomiędzy dwoma modalnościami (*Bilingualism across modalities*) oraz interakcji zachodzących pomiędzy językiem migowym i językiem mówionym / językiem pisanym. Po drugie, przyjmując perspektywę pedagogiczną, starano się opisać, w jaki sposób należy organizować naukę języka fonicznego i języka migowego w toku edukacji bimodalnie dwujęzycznej, przeznaczonej dla dzieci głuchych³ i słyszących. Książka w sposób bardzo wyczerpujący spełnia pierwszy cel, natomiast drugi wymaga jeszcze bardziej uporządkowanych badań.

Recenzowana pozycja składa się z jedenastu artykułów; dziesięć z nich zawiera wyniki badań przeprowadzone przez autorów; ostatni jedenasty, napisany przez redaktorów, Esperanza Morales-López oraz Caralinę Plaza-Pust, stanowi podsumowanie i uporządkowanie treści przedstawionych w książce. W publikacji nie wyszczególniono części; artykuły nie zostały pogrupowane tematycznie. Brak uporządkowania w zbiorze może dziwić czytelnika, bowiem artykuły można by uporządkować ze względu na zarysowujące się dwa główne nurty badań w nich przedstawione. Pierwsza grupa artykułów dotyczy związku kompetencji w języku migowym i kompetencji w języku pisanym. Natomiast druga grupa podejmuje problem polityki językowej i uwarunkowań socjologicznych języka migowego.

Do pierwszej grupy należą artykuły podejmujące temat umiejętności czytania i pisania u dzieci i młodzieży bimodalnie dwujęzycznych. (N. Niederberger, *does the knowledge of a natural sign language facilitate deaf children's learning to read and write? Insights from French Sign Language and written French data*; C. Dubuisson, A.-M. Parisot, A. Vercaingne-Ménard, *Bilingualism and deafness: Correlations between deaf students' ability to use space in Quebec Sign Language and their reading comprehension in French*; C. Plaza-Pust, *Why variation matters: On language contact in the development of L2 written German*; Barbara Ardito, M. C. Caselli, A. Vecchietti, V. Volterra, *Deaf and hearing children: Reading together in preschool*; Jun Hui Yang, *Sign language and oral / written language in Deaf education in China*). Wszystkie artykuły mają wspólną podstawę teoretyczną. Autorzy przypominają, że dotychczasowe badania dotyczące związku między kompetencjami języka migowego i języka pisanego skłaniają się ku jednej z trzech hipotez, a mianowicie: – hipotezy interferencji, zwracającej uwagę na negatywny wpływ języka migowego na język pisany (do przedstawicieli tego stanowiska należy między innymi: Maeder), – hipotezy rozłączności, czyli braku związku między kompetencjami języka migowego i ję-

zyka pisanego (popieranej przez takich badaczy, jak: Mayer, Akamatsu, Wells) oraz hipotezy dodatniej korelacji, według której istnieje bezpośredni lub / i pośredni transfer kompetencji język migowego na kompetencje języka pisanego (popieranej przez: Chamberlain, Hoffmeister, Mayberry, Padden, Prinz, Ramsey, Strong). Autorzy artykułów zawartych w książce potwierdzają swymi badaniami ostatnią z wymienionych hipotez.

W recenzowanej pozycji również jednogłośnie został zaadaptowany model Cumminisa, który pierwotnie odnosił się do dwujęzyczności fonicznej, a w omawianej pozycji został odniesiony do dwujęzyczności bimodalnej. Zgodnie z tym modelem, kompetencje językowe oraz umiejętności poznawcze rozwinięte w pierwszym języku mniejszości (czyli w języku migowym) pozytywnie wpływają na kompetencje w drugim języku większości (język foniczny lub język pisany); ten rodzaj zależności jest szczególnie ważny dla wykształcenia zdolności akademickich.

Pedagogiczną perspektywę badań nad językiem migowym *versus* językiem pisanym w bimodalnej dwujęzyczności przyjęły Barbara Ardito, M. C. Caselli, A. Vecchietti oraz V. Volterra. Artykuł napisany przez wymienione badaczki zawiera opis doświadczenia edukacyjnego z projektu *Edukacja integracyjna dwujęzyczna dla dzieci głuchych i słyszących* (*Bilingual education towards deaf and hearing children's integration*). Projekt jest przykładem dwujęzycznej metody nauczania dzieci głuchych, według której uczniowie mają kontakt z językiem migowym i językiem fonicznym. Głusi nauczyciele używają języka migowego; nauczyciele słyszący wykorzystują język foniczny oraz miganą wersję języka fonicznego (czyli tak zwany język migany). Czynności edukacyjne miały na celu wprowadzenie dzieci do wczesnego czytelnictwa (podstawa teoretyczna Ferreiro i Teberosky). Do pedagogicznych treści nawiązuje również Jun Hui Yang, który dość ogólnie opisuje wdrażanie pilotów programów edukacyjnych (programy dwujęzyczne i dwukulturowe) dla głuchych dzieci w Chinach.

W drugiej grupie artykułów podjęto temat socjologicznych uwarunkowań rozwoju języka migowego oraz temat polityki językowej dotyczącej mniejszości Głuchych. Wymienione zagadnienia pojawiły się w czterech artykułach (V. Gras, *Can signed language be planned? Implications for interpretation in Spain*; V. Krausneker, *Language use and awareness of deaf and hearing children in a bilingual setting*; E. Morales-López, *Sign bilingualism in Spanish deaf education*; M. I. Massone, *Ideologic signs in deaf education discourse*). Autorzy przeprowadzili analizę sytuacji politycznej języka migowego w Argentynie, Austrii i Hiszpanii. Szczególnie zwraca się uwagę na prawny status języka migowego, dyskurs prowadzony przez polityków na temat języka migowego oraz na rolę tłumaczy języka migowego w kontaktach Głuchy – słyszący. Naukowcy opisali również zmiany zachodzące w edukacji, szczególnie przyglądając się roli języka migowego w instytucjach zajmujących się dziećmi głuchymi. Według badań nad dyskursem edukacyjnym przeprowadzonych przez M. I. Massone, w latach osiemdziesiątych wprowadzono dwujęzyczny-dwukulturowy dyskurs (*bilingual-bicultural discourse*), który podważył dotychczasowe metody nauczania i walczył o uznanie języka migowego. Mimo starań zwolenników języka migowego, dominującym dyskursem w edukacji dzieci głuchych jest dyskurs oralistyczny, który odmawia zaakceptowania modelu dwujęzyczno-dwukulturowego edukacji dla głuchych.

W tej grupie artykułów na pedagogiczne aspekty zwróciła uwagę V. Krausneker, która przeprowadziła obserwację praktyki edukacyjnej dwujęzycznej przeznaczonej dla głuchych i słyszących dzieci, prowadzonej przez zespół nauczycieli pracujących z wykorzystaniem języka fonicznego i migowego (szkoła integracyjna dla dzieci głuchych i słyszących w Wiedniu). W procesie organizowania nauczania–uczenia się uczestniczyli: głuchy nauczyciel, słyszący nauczyciel oraz tłumacz. Pierwszym językiem

dzieci biorących udział w projekcie były różne języki (niemiecki, turecki, arabski lub migowy), co pozwoliło na porównywanie nabywania języka niemieckiego przez dzieci o różnym doświadczeniu językowym.

Jedynym artykułem, który nie mógłby zostać przydzielony do żadnej z dwóch grup, jest praca A. Baker i B. Van den Bogaerde (*Code-mixing in signs and words in input and output from child*), która zawiera opis komunikacji głucha matka–głuche dziecko oraz głucha matka–słyszące dziecko. Autorki analizują zjawisko współwystępowania języka migowego oraz języka fonicznego symultanicznie w mowie kierowanej do dzieci przez głuche matki oraz w mowie produkowanej przez dzieci głuche i słyszące.

Książka *Sign Bilingualism: Language Development, Interaction, and Maintenance in Sign Language Contact Situations* jest ciekawą pozycją poszerzającą wiedzę na temat dwujęzyczności bimodalnej. Z pewnością w sposób satysfakcjonujący poddano analizie językoznawczej i psycholingwistycznej język migowy; dość szczegółowo zarysowano sytuację polityczną i socjologiczną; natomiast pedagogiczny aspekt dwujęzyczności wymaga jeszcze poszerzenia.

Temat bimodalnej dwujęzyczności (czy też migowej dwujęzyczności) jest coraz częściej podejmowanym zagadnieniem w literaturze obcojęzycznej. W Polsce badania nad wpływem języka migowego na język pisany rozpoczęła w latach sześćdziesiątych L. Geppertowa (1968), która w paradygmacie oralizmu (nauczania dzieci głuchych tylko języka fonicznego) analizowała rozumienie przyimków przez dzieci głuche. Współcześnie edukacją biomodalnie dwujęzyczną zajmują się między innymi P. Tomaszewski (2005) oraz M. Czajkowska-Kisil (2005). Dotychczasowy stan wiedzy wskazuje na to, że zagadnienie polskiej bimodalnej dwujęzyczności nadal wymaga wielu badań pedagogicznych, psychologicznych oraz socjologicznych, dla których inspiracją może stać się recenzowana książka.